

**КАРНАВАЛЬНА ОСНОВА КОМІЧНОГО
У ТВОРІ АКІЛЛЕ КАМПАНІЛЕ
"AGOSTO, MOGLIE MIA NON TI CONOSCO"**

Лазер Тарас Васильович,

асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті проаналізовано карнавальні особливості та засоби об'єктивації комічного у повісті А. Кампаніле "Agosto, moglie mia non ti conosco". Виокремлено основні характеристики карнавальної естетики цього твору. З'ясовано функції гротескного реалізму при створенні комічних ситуацій та їх місце у структурі комічного.

Ключові слова: сміхова культура, гротескний реалізм, абсурдизм, карнавальна комічність, карнавальна поліфонія, універсалізація.

Як у літературознавчому, так і в мовознавчому колі сучасної української науки до цього часу не було здійснено системного аналізу творчості італійського автора ХХ століття Акілле Кампаніле. У світовій науковій практиці до його доробку неодноразово звертався Умберто Еко [Еко 2002], а також деякі дослідники естетики абсурдизму [Cornwell 2006].

Учені, які приділяли увагу творчості А. Кампаніле, зосереджувались передусім на наративних стратегіях або визначенні стильової направленості його творів. Однак до цього часу не було здійснено аналіз творів письменника з залученням методології інтерпретації карнавальної літератури. Саме цим і визначається **актуальність** дослідження, адже в ньому вперше використано такий підхід.

У роботі застосовано **метод** компаративного аналізу, інтерпретації художнього тексту, а також запропонована М. Бахтіним методологія аналізу карнавальної народно-сміхової культури.

Метою дослідження є встановити зв'язок художніх принципів комічного А. Кампаніле з народно-сміховою карнавальною культурою.

Об'єктом дослідження є особливості об'єктивації карнавальної естетики у творі А. Кампаніле "Agosto, moglie mia non ti conosco" [Campanile 1999] (у перекладі – "У серпні, жінко, бачити тебе не можу").

Предметом аналізу є засоби вербалізації комічного у творі А. Кампаніле "Agosto, moglie mia non ti conosco" в межах теорії карнавальної естетики.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що у ньому вперше здійснено аналіз твору А. Кампаніле з методологічних позицій естетики карнавалізованої літератури, визначених М. Бахтіним, який у своїй праці "Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса" [Бахтин 1990] велику увагу приділив естетиці карнавалу, її проявам у літературній творчості, а також зосередився на сміховому аспекті карнавалу. Саме народно-сміхова культура, за М. Бахтіним, втілює єдиний сміховий аспект світу.

Досліджуючи естетику карнавалу, М. Бахтін вводить також поняття "гротескний реалізм". Під цим він розуміє у вузькому значенні – гротескний тип образності, у широкому – специфічну естетичну концепцію буття, якою характеризується народ-

на сміхова культура [Бахтин 1990, 28–29]. Основою цієї естетичної концепції є *гротеск* – особливий метод побудови образів, у якому відбувається перехід одних форм буття в інші. Гротескний реалізм характеризує явище у стані його змін, *метаморфоз* – народження, смерті, росту.

У творі А. Кампаніле "У серпні, жінко, бачити тебе не можу" концепція карнавального не виступає в нарочитому відвертому сенсі. Це не той середньовічний карнавал, який був об'єктом дослідження для М. Бахтіна. Але разом із тим карнавал А. Кампаніле вписується в естетичну систему карнавального, яку пропонує М. Бахтін.

У творі основна дія відбувається в готелі у невеличкому курортному містечку. Замкнений простір та атмосфера розслабленості у віддаленому від дому місці передбачають бездіяльність і хаотичність поведінки персонажів. Саме зав'язка твору, де перед читачем постає закритий хронотоп, витворює перспективи карнавалу з його власними законами, які не корелюються зовнішніми.

Цікаве навантаження в карнавальному сенсі має сама назва твору, яка походить від античної приказки. Сенс цього фразеологізму полягав приблизно в наступному: за уявленнями давніх греків, кінець літа, а саме серпень, є тією найбільш спекотною порою, коли чоловічий організм вимагає відпочинку та прохолоди. Однак жіночий організм цього відпочинку не потребує, а навпаки переповнюється сексуальною енергією. А сам текст приказки – це відповідь давнього грека своїй дружині на її "залицяння". Тобто, одне тіло прагне спокою, інше ж навпаки – провокує, активізується, що чітко перегукується із карнавальною естетикою, у якій завжди передбачається амбівалентність та біполярність.

У цьому ж контексті необхідно додати, що у творі А. Кампаніле є два персонажі – силач-гренадер та старигань, яких автор зумисно зіштовхує. Боротьба їхня виникає на соціальному рівні – старигань забрав собі єдиний доступний в готелі музичний інструмент, трубу, а силач не може відібрати її в старого. Це дає автору великий спектр для створення комічних ситуацій через конфронтацію старого – молодого, немічного – сильного та динамічного. Таким чином А. Кампаніле звертається до основ гротескного реалізму у полярному поєднанні протилежностей.

Карнавальним у творі є також образ директора готелю. Через неякісні продукти харчування та обслуговування взагалі відвідувачі готелю дуже гніваються на нього. Аби не отримати від них на горіхи, а особливо від силача-гренадера, він постійно маскується перед виходом із кабінету. Однак завжди в останній момент його викривають і б'ють.

У цьому контексті особливу увагу варто звернути на три риси карнавальної естетики. По-перше, маскуванню та переодягання. Можна дуже довго і ретельно висвітлювати, у кого він переодягався, які образи приміряв цей персонаж, однак наразі головне – сам факт переодягання, який є неодмінним атрибутом карнавалу. Цей персонаж змінює роль, він грає з іншими: це і втеча, і хованки, і приміряння на себе іншої ролі.

По-друге, бійка – це хаотичне змішання усіх, незалежно від ієрархії. Як і в карнавалі, тут бійка не є справжнім натуралістичним нівеченням – це знову ж таки безтурботна гра за власними правилами. Те ж саме писав М. Бахтін і щодо гротескного реалізму.

І по-третє, найголовніше в цьому випадку, сама, власне, причина бійки. Це – харчі. Карнавальне поглинання їжі – це свято, торжество, бенкет, ритуал, це перемога життя над смертю. Ніщо і ніхто не має права зіпсувати трапезу, а особливо директор, який несе всю повноту відповідальності саме за цю частину карнавальної реальності.

У творі є безліч прикладів, коли скандали здійснюються саме через несмачну чи несвіжу їжу, коли відбувається зривання свята. Однак як і в карнавалі, у творі автор майстерно пом'якшує будь-які конфліктні ситуації. Таким чином, залишається лиш радість переродження, карнавальна поліфонія та еволюційний сміх, які М. Бахтін визначав як основні риси карнавальності.

Для прикладу, у ситуації, коли гості готелю почали протестувати, що риба, яку їм подають, – це вчорашній перемелений біфштекс, коли ситуація вже почала виходити з-під контролю і силач-гренадер ладен був розчавити офіціанта, починається дощ, який змиває всі конфлікти. Це – бахтінське злиття високого і низького, неба і землі, коли одне гармоніює інше. Разом із тим, останньою реплікою офіціанта в цьому розділі є: "Усе з'їли, і скоринки хліба не залишили". Тобто карнавальна складова торжества насправді не порушилася, а лише підсилилася активною інтеракцією його учасників.

Що ж до офіціанта, то А. Кампаніле в його випадку надає велике значення імені. Офіціанта звати Арокле, і він цього неймовірно соромиться. Він не відкликається на це ім'я за жодних обставин, а коли чує його, то червоніє і ховається. Тут очевидним є прагнення замаскуватися, прагнення прийняти на себе іншу роль, нехай офіціанта, але іншого. Так само як і в карнавальній естетиці, коли блазні нарешті виявлялися спроможними замінити короля, так і офіціант Арокле намагається виступити в іншій іпостасі і навіть пропонує гостям помінятися з ним іменем.

У зв'язку з цим у творі з'являється і притаманна карнавальній естетиці скатологічність. А. Кампаніле дуже правильно обрав персонажа, який вважатиме своє ім'я ганебним, – офіціанта, тобто того, до кого звертаються найчастіше. Це дає змогу не лише з комічного боку його представити і показати його карнавальну волю до зміни власного Я, а й передбачає заміники на лексичному рівні. Ніхто не кличе його "офіціант" чи "гарсон", а кричать "Арокле". І ось, коли на п'ятий раз він не відповідає, то і з'являються лайливі слова: йому кричать *cretino* "кретин", *imbecille* "придурак", *idiota* "ідіот" тощо.

Універсальність як основна риса карнавалу у цьому творі виявляється ще й тоді, коли персонажі очікують на прибуття корабля. Та раптом здійснюється шторм (знову дія згори, дія верху), і корабель потрапляє в аварію. *Vci*, хто оселився в готелі, прямують на берег, щоб зустріти врятованих. У цьому випадку відбувається злиття, універсалізація, залучення всіх до карнавалу. Підкреслюється всенародність дійства: жоден персонаж не випадає із цих сатурналій.

Ситуація з кораблем відбиває ще один цікавий аспект карнавальної комічності твору. Усі персонажі, які порятувалися з корабля, замість рятувальних жилетів чи кругів, одягнули пояси вірності. Внаслідок дощу (сили згори) нижня частина тіла опиняється замкненою в середньовічні окуви. І ось тут, здавалося б, з поетикально-го кута зору вибір саме цих поясів вірності часів Середніх віків видається абсурд-

ним, тобто абсурдистським, однак якщо поглянути на це з боку карнавальної естетики, то такий вибір видається не те що доречним, а цілком логічним і закономірним.

Отже, у повісті А. Кампаніле "У серпні, жінко, бачити тебе не можу" основною карнавальною характеристикою твору є універсальність, тобто залучення до дійства абсолютно всіх персонажів. Риси гротескного реалізму чітко простежуються на прикладах протиставлення старий – молодий, високе – низьке. Поліфонія карнавалу та його відроджувальна сила повною мірою демонструються на прикладах безтурботної святковості та ритуальності трапези. Вони виступають відроджувальними чинниками разом із впливом "сил згори" через злиття верх – низ.

Науково перспективним є розгляд особливостей чергування естетик у творі. Зокрема, А. Кампаніле часом переходить від карнавальної до абсурдистської естетики шляхом зміни місця дії. Коли перипетії відбуваються з залученням більшості персонажів твору, то А. Кампаніле керується основними принципами карнавального при створенні комічних ситуацій. Однак будь-який вихід за межі хронотопу окремих персонажів спричиняє відхід автора від карнавальної естетики та більшого акценту на абсурдності. Саме ця постійна зміна естетик (карнавальної та абсурдистської) дозволяє підтримувати динаміку твору та чергувати принципи комічного в ньому.

В статье проанализированы карнавальные особенности и средства объективации комического в повести А. Кампаніле "Agosto, moglie mia non ti conosco". Выделены основные характеристики карнавальной эстетики этого произведения. Выяснены функции гротескного реализма при создании комических ситуаций и их место в структуре комического.

Ключевые слова: смеховая культура, гротескный реализм, абсурдизм, карнавальная комичность, карнавальная полифония, универсализация.

The article analyzes carnival peculiarities and means for the comic objectification in the story "Agosto, moglie mia non ti conosco" by A. Campanile. It also contains main carnival aesthetic characteristics of this work. The article describes grotesque realism functions in creating comic situations and shows their place in the structure of the comic.

Key words: humorous culture, grotesque realism, absurdism, carnival comic, carnival polyphony, universalization.

Література:

1. *Бахтин М. М.* Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса / Михаил Бахтин. – М. : Художественная литература, 1990. – 543 с.
2. *Эко У.* Шесть прогулок в литературных лесах / Умберто Эко. – М. : Симпозиум, 2002. – 288 с.
3. *Campanile A.* Agosto, moglie mia non ti conosco : [romanzo] / Achille Campanile. – Milano : Rizzoli, 1999. – 272 с.
4. *Cornwell N.* The absurd in literature / Neil Cornwell. – Manchester : Manchester University Press, 2006. – 355 с.